

Σαλτερής Νίκος

Διδακτικά μοντέλα

- Κατευθυνόμενη ή άμεση διδασκαλία και Διαθεματική προσέγγιση της διδακτικής διαδικασίας.
- Βασικές διδακτικές αρχές, αναλλοίωτες στο χρόνο

Σκοπός παρουσίασης: Η συγκριτική παρουσίαση δύο διδακτικών μοντέλων, ώστε να γίνουν απόλυτα κατανοητές οι διαφορές τους τόσο στην καθημερινή εκπαιδευτική πρακτική όσο και στις παιδαγωγική προσέγγιση και φιλοσοφία

- Στόχοι παρουσίασης:
- Η αναλυτική παρουσίαση της άμεσης ή κατευθυνόμενης διδασκαλίας
- Η αναφορά στις θετικές διαστάσεις της, αλλά και στην κριτική που έχει υποστεί
- Η περιγραφή της διαθεματικής προσέγγισης της γνώσης ως απάντηση στο κοινωνικό και παιδαγωγικό αίτημα για διερευνητική, μαθητοκεντρική διαδικασία μάθησης
- Η παρουσίαση του Σχεδίου Εργασίας ως του παιδαγωγικού – διδακτικού εργαλείου της Διαθεματικής προσέγγισης της γνώσης
- Βασικές διδακτικές αρχές ανεξάρτητα των μοντέλων διδασκαλίας

Α' Μέρος

Η κατευθυνόμενη ή άμεση διδασκαλία

- Η κατευθυνόμενη ή άμεση διδασκαλία είναι η κλασική διδακτική πρακτική την οποία όλοι λίγο πολύ γνωρίζουμε κυρίως διαμέσου της εμπειρίας.
- Χρησιμοποιείται από τις αρχές του 20^{ου} αιώνα και στηρίζεται επιστημονικά σε μοντέλα της μιχεβιοριστικής σχολής των θεωριών μάθησης.
- Είναι δασκαλοκεντρική, δηλαδή πρόκειται για διαδικασία κατά την οποία ο δάσκαλος παρουσιάζει το νέο διδακτικό αντικείμενο βήμα το βήμα, καθοδηγεί την εξάσκηση των μαθητών του σε όσα πριν λίγο δίδαξε. Εννοείται ότι ο δάσκαλος επιλέγει ή φαίνεται ότι επιλέγει την ύλη, τους στόχους και το ρυθμό διδασκαλίας.
- Έχει σαφή ακαδημαϊκό προσανατολισμό.
- Ανά διδακτική ενότητα καθορίζει συγκεκριμένους και σαφείς διδακτικούς στόχους και μέσα για την επίτευξή τους.
- Γνωστοποιεί στους μαθητές τους στόχους και την προς αφομοίωση ύλη (όταν εφαρμόζεται με σχετική συνέπεια).

- Προχωρά στη διάστιξη του σχολικού χρόνου σε ενότητες (επιμέρους βήματα) που υπακούουν σε συγκεκριμένο σχέδιο οργάνωσης και αλληλουχίας.
- Στηρίζεται σε εκτεταμένες μονολογικές παρουσιάσεις του δασκάλου που συνοδεύονται από ερωτήσεις οι οποίες είναι συνήθως και στην πλειοψηφία τους κλειστού τύπου και σκοπεύουν στον έλεγχο του βαθμού κατανόησης της προσφερόμενης ύλης στους μαθητές.
- Ο μονόλογος του δασκάλου (συνήθως εισαγωγικός και ερμηνευτικός) έχει συγκεκριμένη χρονική έκταση και συνοδεύεται από περιόδους άσκησης των μαθητών κατά την οποία επιδιώκεται υψηλός βαθμός επιτυχίας των μαθητών, δηλαδή μίμησης του τύπου και της δομής της σκέψης και των γνώσεων του δασκάλου.
- Συνήθως ακολουθεί συνολικά το σχήμα: πληροφόρηση, επίδειξη παραδειγμάτων, καθοδήγηση κατά την εξάσκηση, επισήμανση δυσκολιών, ανατροφοδότηση, επανάληψη.

-

Συνέπεια των παραπάνω (η οποία δεν τηρείται στα σχολικά συστήματα): Ο δάσκαλος προχωρά στην επόμενη ενότητα όταν οι μαθητές έχουν εμπεδώσει άριστα την προσφερθείσα ύλη και έχουν τη δυνατότητα να χειρίζονται με άνεση προβλήματα και ασκήσεις που διατυπώνονται έτσι ώστε να αποδεικνύουν την κατοχή της από τους μαθητές.

- Ψυχολογικά – παιδαγωγικά στηρίζεται και απαιτεί τη δημιουργία κλίματος αποδοχής της όλης διδακτικής διαδικασίας εκ μέρους των μαθητών, συγκεκριμένα κίνητρα εσωτερικά (ακαδημαϊκή επιτυχία) και εξωτερικά (βαθμολογία, συναγωνισμό) εκ μέρους των μαθητών και ενθάρρυνση και σταθερή παρακίνηση εκ μέρους του εκπαιδευτικού σε σχέση με μακροπρόθεσμους ακαδημαϊκούς στόχους (καριέρα) μαθητών.

Β' Μέρος

Η κλασική δομή της κατευθυνόμενης διδασκαλίας (μοντέλο Joyce- Well).

Προσανατολισμός

- ● Επανάληψη Προηγούμενου
- ● Περιγραφή και καθορισμός διδακτικών στόχων
- ● Περιγραφή και καθορισμός διδακτικών διαδικασιών

● Παρουσίαση μαθήματος

- ● Προσφορά – επίδειξη νέας έννοιας / δεξιότητας
- ● Οπτικοποίηση νέου μαθήματος
- ● Έλεγχος βαθμός κατανόησης από τους μαθητές

● Καθοδηγημένη ομαδική εργασία

- ● Η ομάδα των μαθητών επεξεργάζεται με τη βοήθεια του δασκάλου το νέο αντικείμενο
- ● Οι μαθητές απαντούν στις κλειστές και μερικώς ανοιχτές ερωτήσεις του δασκάλου (έλεγχος κατανόησης)
- ● Επανατροφοδότηση μαθητών με σωστές απαντήσεις – επανορθωτική διδασκαλία
- ● Παρουσίαση από το δάσκαλο μιας σχηματοποιημένης μορφής του μαθήματος

- **Καθοδηγημένη ατομική εξάσκηση**

- ● Οι μαθητές εργάζονται εξατομικευμένα χωρίς τη βοήθεια του δασκάλου
- ● Ο δάσκαλος τριγυρνάει στην τάξη και βοηθά εξατομικευμένα τους μαθητές προσφέροντας αναγκαία καθοδήγηση
- ● Ανατροφοδότηση διαμέσου επαίνων
- ● Παραπομπή μαθητών από δάσκαλο σε σχηματοποιημένη παρουσίαση μαθήματος

- **Ανεξάρτητη ατομική εξάσκηση**

- ● Ανεξάρτητη εξάσκηση μαθητών στο σπίτι και σπανιότερα στο σχολείο
- ● Αξιολόγηση της εργασίας τους εκ μέρους του εκπαιδευτικού και ανατροφοδότηση μαθητή μετά από συγκεκριμένο χρονικό διάστημα
- ● Ανεξάρτητες ασκήσεις συνεχίζονται για μεγάλο χρονικό διάστημα (τακτικές επαναλήψεις)

Γ' Μέρος

Κριτική προσέγγιση του μοντέλου της κατευθυνόμενης διδασκαλίας

- **Θετικά**

- 1. Υψηλά ακαδημαϊκές επιδόσεις σε σαφώς προσδιορισμένα διδακτικά αντικείμενα όπως η ανάγνωση και κατανόηση κειμένων, οι μαθηματικές έννοιες και η επίλυση συγκεκριμένου τύπου προβλημάτων
- 2. Κινητοποίηση δασκάλου με συγκεκριμένο τρόπο εργασίας, πίστη στο ρόλο του σχολείου (ακαδημαϊκό).
- 3. Λειτουργικό, ελαχιστοποιεί προβλήματα οργάνωσης και προσφοράς της διδακτέας ύλης, αφού προσανατολίζει την όλη διδακτική και παιδευτική διαδικασία σε καθαρά ακαδημαϊκό περιεχόμενο.

- **Αρνητικά**

- 1. Μεγάλες επιφυλάξεις για το αν η μάθηση μεταφέρεται σε άλλους τομείς.
- 2. Επιφυλάξεις για το εύρος της αποτελεσματικότητας της καθοδηγούμενης διδασκαλίας, καθώς και για την καταλληλότητά της ως μεθόδου σε σύνθετους και υψηλών απαιτήσεων διδακτικούς στόχους.
- 3. Κατάλληλη μόνο για μικρούς σε ηλικία μαθητές και για τη διδασκαλία των «βασικών». Επίσης θεωρείται ότι «ταιριάζει» περισσότερο σε μαθητές οι οποίοι κατάγονται από κοινωνικά στρώματα με χαμηλό κοινωνικό και μορφωτικό επίπεδο.
- 4. Αγνοεί κάθε μορφή αυτόνομης δημιουργικής μάθησης.
- 5. Περιορίζει το ρόλο του δασκάλου σε ένα καθαρά αναπαραγωγικό, μηχανιστικό πλαίσιο δράσης.
- 6. Αγνοεί τη δημιουργικότητα και τις επιθυμίες των μαθητών.
- 7. Αγνοεί τις σύγχρονες ανάγκες εξελιγμένων μεταβιομηχανικών κοινωνιών σχετικά με τις ικανότητες που οφείλουν να αναπτύξουν οι σημερινοί μαθητές και αυριανοί εργαζόμενοι διαμέσου του σχολικού συστήματος (συνεργατικότητα, ομαδική εργασία, κατανόηση του "άλλου", διεπιστημονικότητα, καινοτομικές δράσεις).

Δ. Διαθεματική προσέγγιση της διδακτικής διαδικασίας.

- Κατανόηση της διασύνδεσης και των σχέσεων των επιμέρους γνωστικών τομέων (επιστημολογική)
- Επιδίωξη δημιουργίας συνθηκών αυτόνομης δημιουργικής μάθησης (παιδευτική)
- Μεταφοράς των αποκτημένων γνώσεων και ικανοτήτων σε άλλους τομείς (κοινωνική)
- Εκπαίδευσης των μαθητών σε συνθήκες ομαδικής και διερευνητικής εργασίας (μαθητοκεντρική διάσταση)
- Ανάπτυξη δημιουργικότητας δασκάλων και μαθητών (δημιουργική)
- Ανάπτυξη ικανοτήτων οργάνωσης παρουσίασης και αξιολόγησης της γνώσης και των διαδικασιών απόκτησής της (οργανωτική)
- Απελευθέρωση της διδασκαλίας από το μονομερή ακαδημαϊκό χαρακτήρα της (παιδαγωγική)
- Διασύνδεση της πρόκτησης της γνώσης με υψηλά εσωτερικά κίνητρα (ψυχολογική)

Ε. Διαθεματική προσέγγιση της γνώσης και Σχέδια Εργασίας

- Το σχέδιο εργασίας είναι το εργαλείο πραγμάτωσης της διαθεματικής προσέγγισης της γνώσης
- Πρόκειται για ένα οργανόγραμμα κατάκτησης της γνώσης, όπου διαμέσου της επιθυμίας και αυτενέργειας των εμπλεκομένων στη μαθησιακή διαδικασία, επιλέγονται να διερευνηθούν συγκεκριμένες γνωστικές που σχετίζονται με μια ή περισσότερες έννοιες του επιστητού.
- Το συγκεκριμένο Σχέδιο Εργασίας λειτουργεί αυτορρυθμιστικά και παραμένει μερικά ανοικτό μέχρι την ολοκλήρωση της δράσης.
- Σ' αυτό περιγράφονται αναλυτικά οι χώροι και τα περιεχόμενα γνώσεις που θα αναζητηθούν, οι στόχοι και οι σκοποί κατάκτησής τους, τα προβλεπόμενα μέσα και διαδικασίες καθώς και οι εν γένει δραστηριότητες που θα απαιτηθούν, τα υλικά και οι εκπαιδευτικές πρακτικές αλλά και τα εσωτερικά και εξωτερικά κίνητρα που ωθούν τους εμπλεκόμενους στη συγκεκριμένη δράση, καθώς και οι διδακτικές μέθοδοι και ρόλοι καθ' ενός εκ των εμπλεκομένων.

ΣΤ. Ενδεικτικό Μνημόνιο Σχεδίου Εργασίας

- Σχολείο
- Τάξη
- Εκπαιδευτικός -συνεργάτες
- Αριθμός μαθητών
- Σχολικό έτος
- Διάρκεια
- Θέμα
- Χώροι εκτέλεσης
- Υλικά
- Σκοπός και Στόχοι
- Μεθοδολογία - Δραστηριότητες
- Ενδεικτικές ερωτήσεις εκκίνησης
- Αναμενόμενα αποτελέσματα –συμπεράσματα
- Αξιολόγηση
- Ενδεικτική βιβλιογραφία (αν υπάρχει)

Ζ. Εξακτίνωση ανά μάθημα

- **Κεντρικό θέμα**
- **Κοινωνικές επιστήμες**
- **Μαθηματικά**
- **Τέχνη**
- **Φυσικές επιστήμες**
- **Γλώσσα**
- **Ιστορία**
- **Τεχνολογία**
- **Γεωγραφία**
- **Θρησκευτικά**

Βασικές διδακτικές αρχές ανεξάρτητα μοντέλου διδασκαλίας

- Αποτελούν εσωτερικά κριτήρια (Δ. Λιαντίνης) και ελάχιστα προαπαιτούμενα για ό,τι γνωρίζουμε και ορίζουμε, έως σήμερα, ως «σωστή» διδασκαλία
  1. Αρχή της υλικής επάρκειας
Ο δάσκαλος γνωρίζει το αντικείμενο ή τα αντικείμενα που είναι επιφορτισμένος να διδάξει, εμβαθύνει με συνεχή ενασχόληση και επιστημονική μελέτη σε αυτά και διευρύνει συνεχώς τον ορίζοντα των γνώσεων του, χωρίς να περιορίζεται σε γνώσεις που σχετίζονται αποκλειστικά σε αυτά.
  2. Αρχή της συνολικότητας (ολική θεώρηση των όντων)
Η διδασκαλία αποτελεί ένα σύνολο. Ο δάσκαλος πριν προχωρήσει στην ενασχόλησή και επεξεργασία των μερών του προσφέρει στους μαθητές του εικόνα του συνόλου (περιληπτική ματιά). Ακόμα και κατά τη διάρκεια της επιμέρους ενασχόληση συνδέουμε το μερικό με το ολικό με ευσύνοπτο τρόπο (μορφολογική ψυχολογία).

- **3. Αρχή της εποπτείας**

Επισημάνθηκε από τον Πεσταλότσι. Πρόκειται για την επαφή του μαθητή με τα πράγματα και την παρατήρησή τους από τον ίδιο (αρχαϊκή κατανόηση = απλή και πρωτόγονη, ασφαλή και πρώτη). Βασικότερο εποπτικό μέσα ο πίνακας και η κιμωλία. Ακολουθεί ο χάρτης. Η εποπτεία δεν περιορίζεται αποκλειστικά στην αισθητηριακή αντίληψη. Επεκτείνεται στις νοητικές εποπτείες (έννοιες, αξίας, ιδέες, πρότυπα). Για παράδειγμα: ο Οδυσσέας ως μορφή πλάνητα, η Ελένη ως το «αιώνιο» θήλυ, η ιδέα της αίσθησης δικαιοσύνης της πόλης (θεσμών) VS του ανθρώπου ως άτομο (αρχαία τραγωδία) κ.α.

- **4. Αρχή της βιωματικότητας**

- Αποτελεί μετεγγραφή στην νεοελληνική γλώσσα της γερμανικής λέξεις Erlebnis (Γουλιέλμος Ντιλτάι). Σημαίνει παρουσία και λειτουργία στη διδακτική πράξη αυτών που έχει «ζήσει» ο δάσκαλος, ως πνευματικά ιζήματα – μνήμες που έχουν προέλθει από εμπειρίες, παθήματα, πράξεις αλλά και πνευματικές αναζητήσεις του ίδιου που τον διαμόρφωσαν ως πρόσωπο και ήθος. Διαμέσου αυτής της αρχή ο δάσκαλος «γεννά» πνευματικά τους μαθητές του. Προϋποθέτει τη χρήση του συνόλου των λοιπών διδακτικών αρχών και τις υπερβαίνει. Προϋποθέτει πλούσιο ψυχικό και πνευματικό κόσμο δασκάλου, λεπτή καλλιέργεια, απάρνηση της ποπ κουλτούρας αλλά και ηθικές κατηγορίες όπως: στέρεο ήθος, ευθύτητα και ειλικρίνεια

- **5. Αρχή της αυτενέργειας**
- Συνδέεται με τα προτάγματα χειραφέτησης του ατόμου, απελευθέρωσης των κοινωνιών αλλά και της πορείας εξέλιξης της τεχνοεπιτήμης και των ηθικών διλημμάτων που αυτή θέτει στην ανθρωπότητα. Αποσκοπεί στην κινητοποίηση των δυνάμεων του μαθητή (πνευματικών, ψυχικών και ηθικών) και στην ανάπτυξη της ερευνητικής, κριτικής και παρεμβατικής του ικανότητας. Προέκυψε ως αποτέλεσμα της κριτικής στο εβαρτιανό σχολείο (δασκαλοκεντρικό μοντέλο) στις αρχές του 20^{ου} αιώνα (Dewey) και εφαρμόστηκε στην πράξη διαμέσου των διδακτικών και παιδαγωγικών μοντέλων του Σχολείου Εργασίας (παιδοκεντρικό μοντέλο). Σύμφωνα με αυτή οι μαθητές ορίζουν ή συν-ορίζουν το αντικείμενο της μάθησης, τη μέθοδο και το σκοπό της διδασκαλίας, άρα την καθιστούν ιδιαίτερα «αποδοτική» για τις ανάγκες τους, ενώ ο δάσκαλος από επόπτης και βηματοδότης μετατρέπεται σε παρατηρητή και συντονιστή της όλης διδακτικής διαδικασίας.
- Παρουσιάζεται ως αυθόρμητη και κατευθυνόμενη αυτενέργεια (project).

- **6. Αρχή της αποδοτικότητας**
- Ορίστηκε από τον Claparède, αφορά αποκλειστικά το δάσκαλο και περιγράφει τη δική του απόδοση. Εννοεί το σύνολο της διδακτικής του προσφοράς, το αποτέλεσμα των προσπαθειών του, έχοντας κέντρο τον αυτοέλεγχο και την αυτοεκτίμηση του δυναμικού του. Εμπεριέχεται στην έννοια της επαγγελματικής του αυτογνωσίας / αυτοβελτίωσης και μερικώς στην έννοια της επαγγελματικής του ανάπτυξης. Κλειδί της όλης προσπάθειας είναι ο συνεχής διάλογος του εκπαιδευτικού με τον εαυτό του σχετικά με το έργο, επάγγελμα και αποστολή του, καθώς και τις όψεις εκείνες που εφάπτονται ή τέμνουν την προσωπικότητά του ως σύνολο. Διαμέσου αυτής εκτιμά τις ελλείψεις του, τα σφάλματά του, τις ικανότητες και δυνατότητές του, το ταλέντο του ή την απουσία ταλέντου και την ανάγκη ανάπτυξης άλλων ικανοτήτων ως υποκατάστασή του. Προϋποθέτει την κατάφαση για το επάγγελμα και σε ένα άλλο επίπεδο τον ενθουσιασμό (χωρίς «παιδαγωγίζουσες» φιοριτούρες).
- **«Τι δε έρρεξα; Τι δε μοι δέον ουκ ετελέσθη;»**